



צפון צרפת - אסכולת הפשט
 רש"י, ר' יוסף קרא, רשב"ם,
 ר' יוסף בכור שור, ר' אליעזר בלגנצי
 (מאות 11-12)

פרובנס (דרום צרפת)
 ר' יוסף קמחי, ר' משה קמחי, ר' דוד קמחי (רד"ק),
 ר' יוסף קספי, ר' לוי בן גרשום (רלב"ג)
 (מאות 11-14)

ספרד הנוצרית
 רמב"ן (מאה 13) אברבנאל (מאה 15)

ספרד המוסלמית
 מנחם בן סרוק, דונש בן לברט,
 ר' יונה אבן ג'נאח, ר' משה אבן ג'קטילה,
 ר' יהודה אבן בלעם, ראב"ע
 (מאות 10-12)

מרוקו
 ר' יהודה חיג'י
 (מאה 10)

ביזנטיון (דרום איטליה)
 ר' שמואל רושינא,
 ר' מנחם בן שלמה - שכל טוב
 (מאה 12)

ביזנטיון (יוון)
 ר' טוביה בן אליעזר - לקח טוב,
 ר' מיוחס בן אליהו
 (מאות 11-12)

ביזנטיון
 רעואל וחבריו
 (מאות 11-12)

ארץ ישראל - פרשנות קראית
 דניאל אלקומיסי, סלמון בן ירוחיים,
 יפת בן עלי
 (מאות 9-10)

בבל
 ר' סעדיה גאון (מאה 9),
 ר' שמואל בן חפני גאון
 (מאה 10)

פרשנות המקרא הקלאסית מימי הביניים

כתיבה: ד"ר יהונתן יעקבס

בפירושו למקרא של ראב"ע שעקרונותיו הם: התחשבות בכללי הדקדוק; התחשבות בהיגיון ובשכל; הסתמכות על חז"ל, בצד העדפה לפירושי פשט.

אסכולת הפשט בצפון צרפת

ר' שלמה יצחקי (רש"י) 1105-1040, ר' יוסף קרא (רי"ק) 1130-1050*, ר' שמואל בן מאיר (רשב"ם) 1160-1080*, ר' יוסף בכור שור (ריב"ש) 1200-1130*, ר' אליעזר בלגנצי מאה 12 ייחודה של האסכולה הוא מעבר מדרש לפשט: לא רק ליקוט של חומרים קיימים, אלא כתיבה יוצרת המתמודדת ישירות עם הטקסט המפורש. ההתייחסות לפשט היא כדרך לגיטימית של פירוש טקסט המקרא, העדפתו על דרכי פירוש אחרות, והפרדה מתודולוגית בין הפשט והדרש כשתי עמדות שונות כלפי מקרא - זאת במסגרת קבלת עקרון רב המובנות. החיבורים מכילים בדרך כלל ביאורי תוכן ומשמעות; ביאורים לשוניים; ופיתוח ראשוני של ניתוחים ספרותיים והיבטים ספרותיים של המקרא

פרשנות פרובנס

ר' יוסף קמחי (ריק"ם) 1170-1105*, ר' משה קמחי (רמ"ק) 1190-1120*, ר' דוד קמחי (רד"ק) 1235-1160, ר' יוסף כספי 1345-1280*, ר' לוי בן גרשום (רלב"ג) 1344-1288 בשלב ראשון הפרשנות דומה לפרשנות הפילולוגית-ספרדית. רד"ק המשיך את דרכה של הפרשנות הספרדית הפילולוגית, אך ניסה גם להבין את הרעיון של הסיפור ואת ביאורו, והוא מראשוני משלבי המשמעות העמוקה. בתחילת המאה ה-13 עם חדירתה לפרובנס של תורת רמב"ם, נכתבת על ידי ר"י אבן כספי, רלב"ג ואחרים פרשנות פילוסופית-לוגית למקרא המפתחת את פרשנותו של רמב"ם.

ספרד הנוצרית

ר' משה בן נחמן (רמב"ן) 1270-1194 רב, סופר, פוסק, פרשן התורה, פרשן התלמוד, מקובל, הוגה דעות, רופא, ומשורר. דמותו ופירושו מאופיינים בשילוב של הנטייה הספרדית הפילוסופית-שכלית, עם הנטייה הצרפתית התורנית המובהקת. פירושו לתורה כולל שילוב של הלכה, בלשנות, פרשנות וקבלה. פירושו דינאמי ותוסס, המוקד הוא בפשט המציע אלטרנטיבה לפירושים הפילוסופיים, ובסוד. את הדרשות הוא מביא או בהקשר לדיון פרשני על דרך הפשט, או כנשא של סוד קבלי הצפון בו. מלבד פירוש מילים וביטויים פירש דמויות, פרשיות, נושאים כלליים, רצף הפרקים, ומכיל גם הקדמה לכל ספר.

דון יצחק אברבנאל 1508-1437

מחשובי הפרשנים. פירש את רוב ספרי המקרא, כולל מבואות נרחבים לכל ספר. האריך מאד בפירושו, המכילים בצד פרשנות פשטית וספרותית גם פרשנות היסטורית ופרשנות פילוסופית-רציונאלית. הרבה להביא את מדרשי חז"ל.

פרשנות קראית בבל-ירושלים

דניאל אלקומיסי מאות 9-10, סלמון בן ירוחים מאה 10, יפת בן עלי מאה 10

שורשי הכת בבבל במאה 10, 'תור הזהב' בירושלים במאות 10-11. במרכז זה התחברו פירושים לתורה, חיבורים פילוסופיים ותיאולוגיים, ספרי דקדוק ולשון ועוד. נקודות החידוש: כתיבת חיבור רצוף המכיל פירושי פשט שיטתיים; התייחסות למקרא כאל ספר שיש בו מוסכמות לשוניות וספרותיות; העמקה בשחזור הרקע ההיסטורי-ריאלי של המקרא. סברו שלכתוב יש מובן אחד בלבד, ומטרת הפשטן לחשוף אותו.

פרשנות הגאונים בבל

ר' סעדיה גאון 942-882, ר' שמעון בן חפני גאון נפטר 1013

היהודים הרבניים הראשונים שכתבו פירושים על המקרא. חיבוריהם מכילים פירוש קצר (תפסיר), שהוא למעשה תרגום הפסוקים לערבית וביאורם; ופירוש ארוך (שרח), המבאר את התרגום לערבית, וכולל דיונים בנושאי פרשנות, הגות, לשון, הלכה, מוסר, פילוסופיה, היסטוריה, ופולמוסים דתיים נגד הקראות, האסלאם והנצרות. פירושיהם מכילים לראשונה תשתית של חוקים לקסיקוגרפיים, כללי דקדוק ותחביר, ומידות פרשניות הגיוניות, דבר שאינו קיים אצל חז"ל. יש המתתייחסים לרס"ג כאל ראשון פרשני הפשט.

פרשנות ביזנטין

רעואל וחבריו מאות 10-11, ר' טוביה בן אליעזר - לקח טוב מאות 11-12, ר' שמואל רושינא מאה 12, ר' מנחם בן שלמה - שכל טוב מאה 12, ר' מיוחס בן אליהו מאה 12* החיבורים האנונימיים הקדומים (רעואל וחבריו) מכילים פירושי פשט קיצוניים. החיבורים המאוחרים יותר מכילים אבחנה ברורה בין סוגי הפרשנות השונים ומשלבם בין ציטוט מדרשי חז"ל ובין ביאורים פשטניים והערות לשוניות, ובכך מהווים שלב מעבר בין ספרות המדרש ופרשנות ימה"ב.

המדקדקים הספרדיים

מנחם בן סרוק 970-910*, דונש בן לברט 990-920*, ר' יהודה חיוג' 1012-950*, ר' יונה אבן ג'נאח 1050-985*, ר' משה אבן ג'קטילה מאה 11, ר' יהודה אבן בלעם נפטר 1080, ר' אברהם אבן עזרא (ראב"ע) 1164-1089

לראשונה מאמץ פילולוגי שיטתי המופנה לזיהוי שורשי המילים המקראיות, לרישום מילוני ולביאור משמעותן. כמו כן נעשים צעדים ראשוניים להתאמת מערכת המושגים של הדקדוק הערבי לצורך חקירת העברית. נכתבים ספרי דקדוק ומילונים פרשניים מקיפים, ובשלב מאוחר יותר פירושים פילולוגיים על המקרא בהם מושם הדגש על חקירת הפשט בעזרת הלשון. הפרשנות מגיעה לשיאה